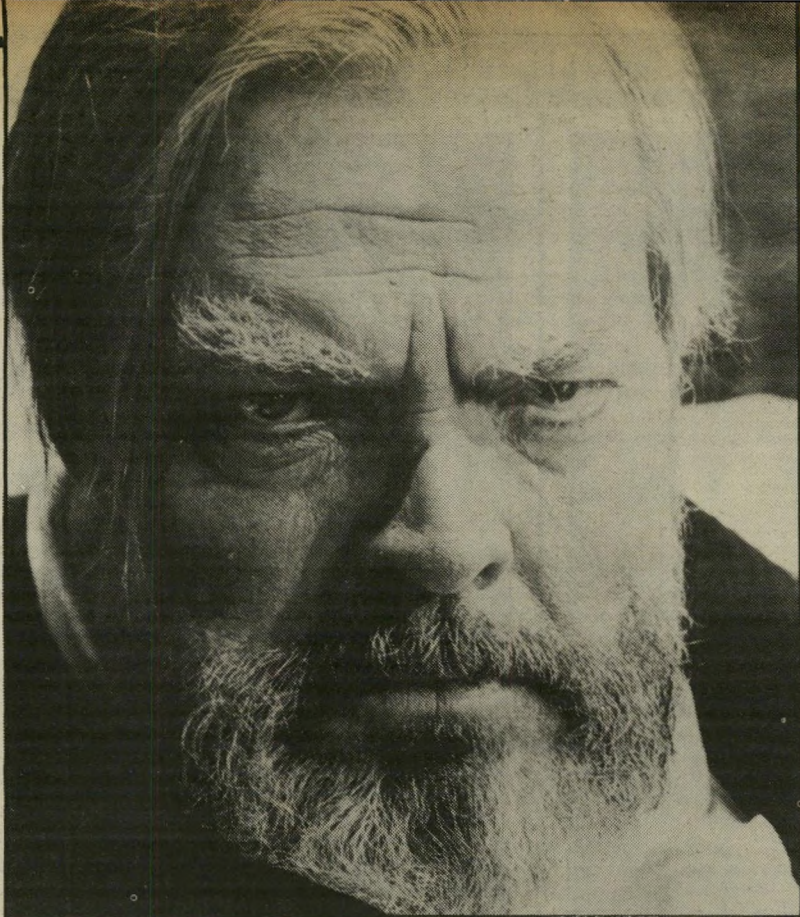

האיש בעל פני המכשף

הוא עצמו לא עזר הרבה להפריך את הרתיעה מפניו. לא רק שסירב להיכנע לתכתיבים, כי אם הלך, כאילו בכוונה תחילה, נגד כל מה שנדרש ממנו. אם הצליח, לדוגמה, לקבל לידיו סרט שבו מופיעה הכוכבת הגדולה של הוליווד באותה תקופה, ריטה הייוורת, היה זה רק משום שהגברת הייתה נשואה לו.

אבל, כדרכו, במקום לעבור בתוך מערכת החוקים של הוליווד ולנצל את התרמית שלה, הוא דרש, ראשית חוכמה, שתגזור את מחלפות ראשה הארמוני, המהוללות, והטיל עליה תפקיד מורכב פי כמה ממה שציפו ממנה המעריצים. כשיצא הסרט לאור, פרץ ועם על סילוף

החודש הזה היה קטלני לקולנוע. רוק הארטון, סימון סיניורה, יול ברינר, לוייר גולן וסטאברוס סאוואלס הלכו לעולמם בזה אחר זה. ואילו האכידה הקשה ביותר והכואבת ביותר באה ביום חמישי האחרון — מותו של אורסון ולס, בגיל 70.

מכל הענקים שידעה האמנות השביעית, היה ולס הכישרון הטיבעי המדהים והמרשים ביותר. בגיל 21 (בבלדו) הטיל מורא ופחד על אמריקה כולה, שכידור תסכית רדיו על-יפי מילחמת העולמית. שכולם התייחסו אליו כאל שידור חי: ריווח על פלישת יצורים מן החלל החיצון. כבר באתו זמן היה ולס אישיות מוכרת

הבימאי שרשם בדרכו את המיקצוע „קוסם” מת כשסירטו האחרון עצור בבית מישפט בפאריס, ושני סרטים לא גמורים מחוסר זמן — הנל בגלל חומייני

של ולס, שהחל את הסרט ממותו של אותלו, כבר מצביעה על גישתו האינדיבידואליסטית לחומר שבו טיפל.

פעמונים אומרות שאחד הסרטים המפורסמים שבהם הופיע, האדם השלישי, בויים, לפחות חלקית, על-ידו, למרות ששמו של קארול ריד מתנוסס בכותרות. המידרף האכספרסיוניסטי המפורסם בתעלות הכיוב של וינה, אחרי הופיע הארי לייס (שאותו מגלם ולס), דומה יותר מדי לסרטים שעשה קודם לכן, מכדי שלא יתעורר החשד שהוא היה מעורב בעשייה.

מכל העיבודים למחזות-שקספיר שבהם

והופיע כסרט-פעולה בשם הורד השחור, ובשכר אותו ורד להמשיך בצילומים שנערכו במארוקו.

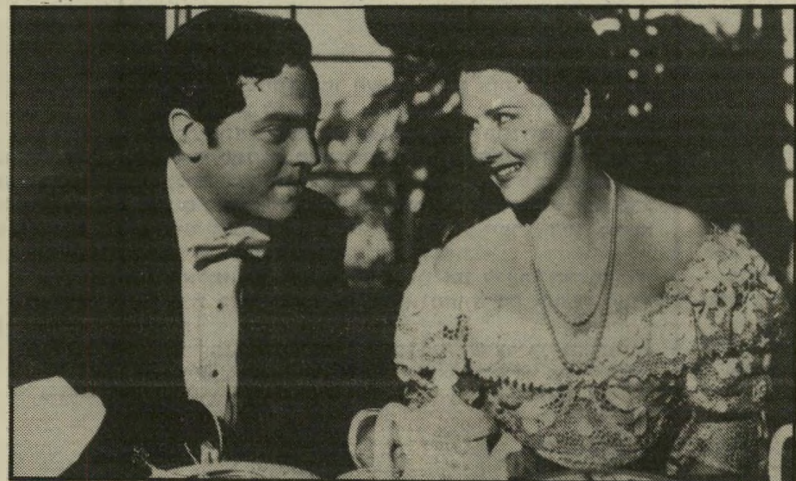
השמועות אומרות שאחד הסרטים המפורסמים שבהם הופיע, האדם השלישי, בויים, לפחות חלקית, על-ידו, למרות ששמו של קארול ריד מתנוסס בכותרות. המידרף האכספרסיוניסטי המפורסם בתעלות הכיוב של וינה, אחרי הופיע הארי לייס (שאותו מגלם ולס), דומה יותר מדי לסרטים שעשה קודם לכן, מכדי שלא יתעורר החשד שהוא היה מעורב בעשייה.

מכל העיבודים למחזות-שקספיר שבהם

אורסון ולס וז'אן מורו ב„פאלסטאף” (1966) שקספיר האמיתי

רוחו של שקספיר, רוחו האמיתי, נושבת בסרטים אלה, גם אם ולס עשה בטקסטים כבשלו. וגם ששלושתם הופקו במאמצים כבירים, כשלא אחת היו הפיתרונות הקולנועיים, פיתרונות שניכפו על ולס על-ידי אילוצי-התקציב. אם מישוה רוצה לדעת מדוע נרצח קאסיו בבית מרחץ תורכי, לדוגמה, התשובה פשוטה: התל-בושות לסצינה המתוכננת לא הגיעו, ובית-מרחץ הוא המקום היחיד שבו ניתן לעטוף את השחקנים בסדינים לבנים זולים.

ולס עם דורותי קומינגור ב„האזרח קיין” (1941) הגדול בכל הזמנים

„קולנוע הוא שרשרת של חלומות”, נהג לומר ולס. „זה מעשה כשפים ואחיות-עיניים”. אכן, בדרכו, רשם בסעיף המיקצוע: „קוסם”.

בסרטי אין אפילו שמץ של נסיון להיות ריאליסטי, לשחזר מציאות בדיוק כפי שהיא. הוא בנה את עולמו הפרטי, השונה. היום, פירוש הדבר, בריחה אל המדע הבדיוני. אצל ולס זה היה העולם של התת-מדע, עולם החלומות הפרוידיסטיים ותעוטי-הרמיון.

המישפט היה דוגמה נפלאה לכך. סיפרו הצונן והמאיים של פרנץ קאפקא הפך בידי ולס לסרט קולנועי מפחיד, חלוסי-בלהות על החירלון האנושי, שבו התגמד האדם מול סביבה מתעצמת והולכת, כשראשו עליו סחרחר והמציאות סביבו משנה אופי, מבלי שתשנה צורה. את המישפט צילם ולס בתחנת-רכבת עזובה בפאריס, שהפכה למקור מורכב ומיסתורי, שאין ממנו מוצא.

הסרט האחרון שהספיק ולס להשלים, אמני-נות ושקרים, הוא תופעה חריגה ומזרה ביותר. לכאורה, זה סרטי-עיוור על הזיפן אלמיר דה הורי, יהודי הונגרי שהתגרר באיכיצה ואשר הודר, לפני המצלמה, שציריו מקשטים כמה מן

התברך הקולנוע, היו אלה של ולס המקוריים ביותר, היצירתיים ביותר, החריגים ביותר, גם אם לא הנאמנים ביותר. כאשר צילם את מקבת, הקליט קודם לכן את פסהקול, כדי להיות משוחרר לגמרי מקול בומן הצילומים, וכדי לחסוך בהוצאות. התוצאה: סרטי-אימים של ממש, מפחיד עד מוות, בעיקר באותה הסצינה שבה רודפים הרוחות את המלך הסקוטי המעונה, שאותו גילם, כמוכנו, ולס בעצמו.

סצינת האמבט התורכי, שבה נרצח קאסיו באותלו, תישאר לעד כרוגמה לשימוש בעריכה, צילום ותפאורה בשיא המקוריות. עצם הגישה

ומכובדת בתיאורו, וחולל באמצעות הלהקה שבראשה עמד, תיאטרון מרקוירי, מהפכה של ממש במושגי-הבימה של ברודוויי.

בגיל 24 צנח להוליווד, וזכה על-סמך תהילתו משכבר בחוזה שלא היה רוגמתו בתעשיית הקולנוע. הוא עבר קרוב לשנתיים בכימוי סרט, וכאשר הסתיימה העבודה, נמצא המימסד כולו רועש ורוגש: האזרח קיין רדד על יבלותיו של איל-העיתונות ויליאם הרטס, והעלה חיל ורעדה בארזי האולפנים הגדולים. שרצו לקבור את הסרט עשר אמות באדמה, כדי לחסוך לעצמם עימות עם האדיר שבין המו"לים האמריקאיים, שליטס הרדני של אמצעי התיקשורת.

אולם עם זאת, האזרח קיין היה גם מהפכה בתולדות הקולנוע. היה זה סרט שהעז לפרוץ חוקים מקודשים, להקפיץ את רכבי הביטוי של הוליווד שנות-אור קדימה, לרמוס את שיטות הסיפורת הקולנועית המסורתיות ולהפוך לאחד הסרטים החשובים ביותר שנעשו אי-פעם. עוכרה, אין מישראל-מבקרים בעולם שבו הסרט הזה אינו מופיע בין עשרת הראשונים בכל הזמנים. לרוב הוא תופס את המקום הראשון.

התרגשות בסצינת-המוות

מאז טוענים רבים, הלך ולס והידרדר. הוא בלא הצליח לחזור ולהדליק שוב את אש המקוריות האדירה, שאיפיינה את סירטו הראשון. אם יש בכך משהו מן האמת, זוהי אמת חלקית בלבד. כי מאז לא זכה ולס אפילו פעם אחת לביים סרט בתנאי-הפקה נורמליים. אחרי השערויה הראשונה לחצו עליו מכל הכיוונים. חששו מפניו, טפלו בו אגדות והשמצת-שווא. הפכו אותו למעין מילצת מסוכנת שיש להיזהר מפניה.

(המשך בעמוד 28)

ענדה פינר